

משרד החקלאות ופיתוח הכפר השירותים הווטרינריים ובריאות המקנה

י"א תשרי, תשס"ז
3 אוקטובר, 2006

אבעבועות כבשים (Sheep pox) – ד"ר שמוליק זמיר, רופא צאן שו"ט.

רבות כבר נכתב על מחלת אבעבועות הכבשים בארץ, אולם בשנים האחרונות בשל התפרצויות רבות של המחלה הן בעדרי כבשים לחלב והן לבשר הן בעדרים הנמצאים בממשק אקטנסיבי והן בעדרים בממשק אנטנסיבי נצבר בידנו ידע נוסף בנושא מניעת המחלה שהיא מחלה מאד מדבקת ונוקיה רבים, לכן החלטתי להביא לידיעת המגדלים ידע זה בשורות הבאות על מנת לנסות ולהקטין את התחלואה והפגיעה בעדרים.

מחלת אבעבועות בכבשים (Sheep pox) היא מחלה מדבקת של כבשים הנגרמת ע"י וירוס אבעבועות הכבשים (Sheepox virus), זוהי מחלת האבעבועות הקשה והמסוכנת ביותר לחיות המשק. המחלה מאופיינת בחום גבוהה, לקויות על העור (בתחילה באזורים חסרי צמר ולאחר מכן על כל הגוף). המחלה עלולה לפגוע בממברנות המוקוטיות של מערכת הנשימה והעיכול.

הכבשים הן הפונדקאי הטבעי של הוירוס גורם המחלה הוא וירוס השייך לקבוצתי נגיפי ה-DNA (double stranded DNA), זהו הוירוס הגדול והמורכב ביותר מבין הוירוסים הפוגעים בבע"ח. וירוס אבעבועות הכבשים שייך לסוג (Capripox virus) אליו משתייכים גם הוירוס הגורם לאבעבועות עיזים (goatpox virus) והוירוס הגורם למחלת קטרת העור בבקר (Lumpy skin disease virus).

המחלה נפוצה באפריקה, אסיה, במזרח התיכון ובארצות הים התיכון. ההדבקה בנגיף נעשית במגע ישיר בין בע"ח חולים או ע"י מכשירים המזוהמים בנגיף (מחטים, מכונות גז וכו'), הדבקה בדרך האויר ע"י שאיפה של טיפות מים, אבק או קשקשים המזוהמים בנגיף. קיימים דיווחים בעולם על העברת הנגיף גם ע"י פרוקי רגליים (זבובאים, פרעושים וכו'). הוירוס עשוי להיות מועבר ע"י חתכים ופצעים בעור.

באופן נסויי נמצא שאפשר לגרום למחלה ע"י החדרת הנגיף לתוך העור, תת עור, חלל הבטן ולתוך הוריד.

תקופת הדגירה אחרי הדבקה היא 4-8 ימים.

המחלה מאופיינת בעליה בטמפי' הגוף עד ל- 42°C , דמיעה, ריור, הפרשה סרוטית מהאף, התנפחות העפעפיים, נשימה קשה וגודש של הממברנות הריריות. יומיים שלושה לאחר מכן מופיעות מקולות (כתם על העור בקטר של פחות מ-10 מ"מ) באזורים חסרי צמר, כמו שפתיים, מסביב לעיניים, חרטום, עטינים, אברי המין, מתחת לזנב ובין הרגליים.

אחרי 1-2 ימים המקולות הופכות לפפולות (לקויות קטנות ומוצקות וגבוהות מהעור) בקוטר עד 1 ס"מ. הפפולות הופכות מאוחר יותר לוסיקולות (שלפוחיות) שלאחר מכן עוברות נמק, מצטלקות ויוצרות כיבים בעור.

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

השירותים הווטרינריים ובריאות המקנה

ההחלמה מהמחלה אורכת 5-6 שבועות.

קיימות שתי צורות של המחלה – (א) הצורה הקלה ; (ב) הצורה הממאירה.

- א. הצורה הקלה – פוגעת בד"כ בכבשים בוגרות, הלקויות מופיעות בד"כ באזורים חסרי צמר כמו מתחת לזנב ובין הרגליים. התמותה בד"כ נמוכה 2-5%.
- המחלה עלולה להחמיר בשל הדבקה חיידקית מה שעלול לגורם לדלקות באברים שונים כמו : האשכים ולאח דם (ספטיסמיה).
- ב. הצורה הממאירה – פוגעת בד"כ בטלאים וגורמת לתמותה רבה 50-80%. הלקויות מופיעות על כל הגוף והממברנות המוקוטיות של הפה, מערכת העיכול ומערכת הנשימה.
- הפגיעה במערכת הנשימה היא שתגרום במהירות רבה למותם של הטלאים.
- בטלאים בני שבוע עד שבועיים שמתו מאבעבועות צאן בארץ מצאנו אבעבועות רבות בריאות בנתיחה שלאחר המוות.
- בעדרים בהם הנגיעות הייתה קשה במיוחד נולדו טלאים שכל גופם, היה מכוסה באבעבועות, טלאים אלו מתו כעבור 48 – 24 ש' מההמלטה.
- בשנים האחרונות נתקלנו בארץ בעדרים לא מחוסנים, בצורה הממאירה של המחלה גם בכבשים בוגרות. התחלואה בכבשים הייתה קשה ביותר חוסם גופן עלה מעל 41°C , נשימתן היתה קשה בשל דלקות ראות שהן פתחו, וגופן היה מכוסה אבעבועות מקצה האף ועד קצה הזנב.
- הנגיעות הקשה גרמה למותן של כבשים רבות, כבשים בהריון וכן להפלות. אילים בוגרים שנדבקו במחלה, מתו אף הם במשקים בהם הנגיעות הייתה קשה.
- מההתפרצויות בשנים האחרונות למדנו כי על אף שהעדר חוסן מספר פעמים (אחרי התפרצות המחלה) מקרים ספוראדיים של כבשים חולות הופיעו עד שנה מההתפרצות הראשונה.
- המחלה גורמת לנזקים קשים בעדרים – מלבד התמותה, נפגעת 'קשה יצרנות העדרים : מתרחשות הפלות, קצב הגדול של הטלאים נפגע ונגרמת פגיעה בכמות החלב ובאיכותו, תקופת ההחלמה הארוכה 5-6 שבועות מעצימה את גודל הנזקים.
- אין למעשה כל טיפול יעיל בכבשים החולות.
- הטיפול בכבשים החולות הוא טיפול תומך בלבד : תרופות נוגדות דלקת ומשככות כאבים, בנוזלים ובמקרים קשים באנטיביוטיקה על מנת למנוע זיהומים משניים (ע"י חיידקים). השיטה הנכונה והיעילה ביותר להקטנת התחלואה ונזקיה היא ע"י מניעת המחלה.
- המניעה מתבססת על חסון בע"ח וממשק מניעת.
- חסון : בארץ מתבצע עד היום חסון שגרתי של כל הטלאים מגיל חודשיים. החל משנה זו הפך חסון האבעבועות לחסון חובה גם לכל הכבשים הבוגרות והן יחוסנו פעם בשנה. מניסיון השנים האחרונות עולה כי עדר שהיה מחוסן לפחות ארבע פעמים כנגד המחלה, במקרה של הדבקה, התחלואה בו הייתה קלה ביותר / לא הייתה כלל.

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

השירותים הווטרינריים ובריאות המקנה

בטלאים לא מחוסנים באותם עדרים, נגרמה תחלואה ותמותה קשה. מניסיונו למדנו כי חסון לנוכח פני תחלואה יעילותו נמוכה יותר, כלומר במקרים בהם חוסן עדר שבו כבר היו כבשים חולות וכבשים בשלבי דגירה שונים של המחלה החיסון למרות שניתן 2-3 פעמים בהפרש של חודש לא מנע את התחלואה. בעדרים שהיו מחוסנים כשהנגיף חדר לעדר, התחלואה הייתה קלה / קלה ביותר (בתלות במספר החסונים שבוצעו בעדר בעבר) החסון בו נעשה השימוש בארץ הוא חסון חי מוחלש והוא ניתן לכבשים בלבד (לא לעיזים) החסון האמור ניתן לכל הטלאים בגיל חודשיים והחל מהשנה גם לכל הכבשים הבוגרות.

במקרי התפרצות של המחלה בעדר מחוסן ניתן לחסן את הטלאים הנולדים בגיל שבועיים ולחזור על החסון בגיל חודשיים (רמת הנוגדנים בקולוסטרום כנראה אינה מספיקה להקנות הגנה לטלאים). בעדרים שאינם מחוסנים (שלא יהיו יותר החל משנה זו) ניתן החסון בגיל 1 יום ויש לחזור על החסון בגיל חודשיים.

כבשים בוגרות (אפילו אם חוסנו) יחוסנו בחסונים חוזרים במקרי תחלואה לפי החלטת השו"ט. חשוב לציין כאן כי במקרים בהם מחסנים את בע"ח בעדרים בהם פרצה המחלה יש לחסן כל כבשה במחט נפרדת על מנת לא להעביר את המחלה מכבשים נגועות לבריאות.

ממשק: האמצעים הממשקיים בהם יש לנקוט למניעת המחלה הן האמצעים הנכונים לרוב המחלות המדבקות והם סגירת העדרים בפני אנשים מבחוץ כמו: מבקרים וסוחרים. הקפדה על כך שאנשי המקצוע רופאים ומדריכים ילבשו ערדליים וסרבליים חד פעמיים בכניסה למשק. חשוב לציין כי וירוס האבעבועות עשוי לשרוד על צמרן של כבשים, שהחלימו מהמחלה עד 8 חודשים אחרי התחלואה, לכן אין לקנות בע"ח (טליות ובוגרות) לגידול ממשקים עד 8 חודשים מהחלמתו של בע"ח האחרון במשק.

חשוב לוודא שהגוזזים יחטאו את ציוד הגז במעבר ממשק למשק. חשוב לטפל בעדרים כנגד טפילים חיצוניים: פרעושים, כינים, קרציות וכן לרסס כנגד חרקים מעופפים שעשויים אף הם לקחת חלק בהעברת הנגיף גורם המחלה.

במקרה של התפרצות המחלה בעדר יש להפריד את הכבשים החולות משאר העדר (מה שנכון לגבי כל מחלה מדבקת). מניסיונו נמצא שבעדרים חולים הפרדת הטלאים מאמותיהן מיד אחרי ההמלטה למבנה מרוחק מהדיר מנעה את הדבקתם במחלה לחלוטין, טלאים שלא הופרדו חלו.

לסיכום:

חסון העדרים במשטר הנכון והקפדה על ממשק נכון ימנעו / יקטינו את ההדבקה במחלת האבעבועות ואת נזקיה.